

A Sci-Hub paradoxon nyílt hozzáférésű publikálás esetén¹

Sasvári Péter²

Link: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.24510.87360>

A Sci-Hub népszerű, bár illegális hozzáférést biztosít a tudományos adatok nagy részéhez. Abdelghani Maddi szerint azonban problematikus a valódi nyílt (Open Access) hozzáférésű publikációhoz való viszonya.

Bevezetés

A kutatók és a kutatást finanszírozók egyöntetűen elismerik a tudományos ismeretek megosztásának létfontosságát. Miközben azonban ez az egyetértés vitathatatlan, e tudás szervezésének és terjesztésének stratégiái és mechanizmusai továbbra is vitatottak.

A jelenlegi rendszer régóta oligopolisztikus piacként működik, amelyet egy maroknyi kiadó ural, és amelynek előfizetésen alapuló modellje korlátozza a hozzáférést a fizetőfalak mögötti kutatáshoz. Ezzel a tehetetlenséggel szembesülve egyesek szerint a kalózkönyvtárak, mint például a Sci-Hub, lehetőséget kínálnak a rendszer megzavarására és átalakítására. Amint azonban egy **Maddi et al nemrégiben megjelent tanulmányukban** [2] feltárták, a kalózdolalak paradoxonként hatnak a valódi nyílt hozzáférés (Open Access – OA) szempontjából, mivel az ilyen oldalak széleskörű használata számos olyan nem szándékos következménnyel járhat, amelyek eltérnek az OA alapelveitől.

Ha a Sci-Hub-on nem nyílt hozzáférésű publikációk is elérhetők, a nyílt hozzáférésű hivatkozási előny [Open Access Citation Advantage] jelentősen csökken, olyannyira, hogy az hátránnyá válik, különösen a teljesen nyílt hozzáférésű folyóiratok esetében.

A tanulmányban igyekeztünk felmérni a Sci-Hub szerzők idézési gyakorlatára és a nyílt hozzáférésű hivatkozási előnyre gyakorolt hatását. Összehasonlítottuk a nyílt hozzáférésű folyóiratokban megjelent több mint 2,4 millió publikáció hivatkozási hatását a több mint 10,3 millió, nem nyílt hozzáférésű publikációból álló kontrollcsoportéval, valamint a hibrid folyóiratokban megjelent nyílt hozzáférésű publikációkét a több mint 11,5 millió nem nyílt hozzáférésű publikációból álló kontrollcsoportéval. Különbséget tettek az olyan nem nyílt hozzáférésű publikációk között, amelyek elérhetők a Sci-Hub-on, és amelyek nem. Az eredményekből kiderült, hogy a Sci-Hub a tudományos publikációk többségét indexeli (2020-ban a nem OA publikációk több mint 75%-át), ami negatívan hatott a cikkek hivatkozási előnyére. Más szóval kifejezve, ha a nem OA publikációk elérhetőek a Sci-Hub-on, a nyílt hozzáférésű hivatkozási előny jelentősen csökken, olyannyira, hogy az hátránnyá válik, különösen a teljesen OA

---

¹ Az alábbi közlemény a Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar gondozásában megjelenő **Államtudományi Hírlevél** Tudományos sarok rovatában jelent meg. A korábbi hírlevelek elérhetőek az alábbi honlapon keresztül: <https://antk.uni-nke.hu/kutatas-tudomanyos-elet/allamtudomanyi-hirlevel/allamtudomanyi-hirlevel-2023>

Az oktatási anyagnak szánt tanulmány **Sci-Hub presents a paradox for open access publishing**, <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2023/10/25/sci-hub-presents-a-paradox-for-open-access-publishing/> alapján készült.

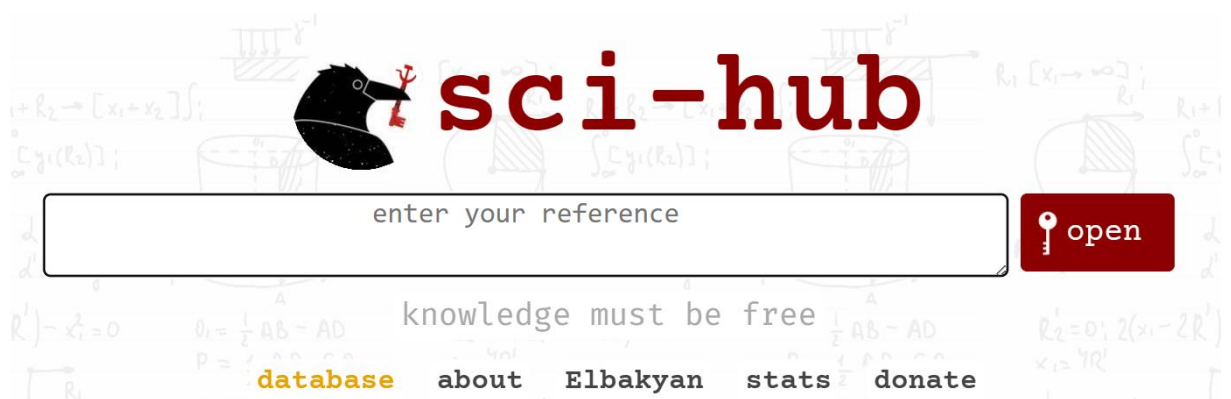
² Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Közszervezési és Infotechnológiai Tanszék, 1083 Budapest, Ludovika tér 2. E-mail: Sasvari.Peter@uni-nke.hu

folyóiratok esetében. Tanulmányuk tehát rávilágít arra, hogy a „sötét” hozzáférési útvonal kialakulása miként hajlamos finoman befolyásolni a kutatók hivatkozási gyakorlatát.

A Sci-Hub kedvezőtlen hatásai a nyílt hozzáférés szakpolitikákra

A tudományos elismerés és a karrierépítés érdekében a kutatók kettős kihívással szembesülnek: publikáljanak nagy hatású kutatásokat, ugyanakkor biztosítsák az nyílt hozzáférésű formátumban való hozzáférhetőséget. A nagy hatás elérése azonban nemcsak a kutatás minőségétől függ, hanem a láthatóságtól is, amely viszont a tudományos közösségek elismerésén és megbecsülésén múlik. A dilemma abból adódik, hogy számos tekintélyes folyóirat nem tartja magát a nyílt hozzáférés elvéhez. Következésképpen a nyílt hozzáférés hívei és a szakpolitikai döntéshozók azzal érvelnek, hogy a kutatás-értékelési reform, amelyet a **COARA-hoz** [3] hasonló kezdeményezések példáznak, megoldást kínál erre a problémára. Meggyőződésük, hogy a nyílt hozzáférésű munkák értékelésével, függetlenül a platformtól vagy típustól, a kutatók a nyílt hozzáférés elfogadásához igazítják majd gyakorlatukat.

Az ilyen szakpolitikák figyelmen kívül hagyhatják, hogy az előléptetés és a karrierépítés nem az egyetlen motiváció a kutatók számára. **A hírnév és a bizonyos folyóiratokban való publikálásból származó szimbolikus tőke ugyanolyan fontos, ha nem fontosabb.** Ez a szimbolikus tőke gazdasági erőforrásokban és finanszírozási lehetőségekben is megmutatkozik. **Németország esete** [4] jól szemlélteti az olyan állami szakpolitikák korlátait, amelyek figyelmen kívül hagyják ezt a szimbolikus dimenziót. A világ vezető tudományos kiadójával, az Elsevier-rel való kapcsolat megszakítása ellenére a német kutatók, különösen a férfi kutatók, továbbra is e kiadó folyóirataiban publikálnak. Az előfizetés megszüntetésének **nem volt hatása a kutatók hivatkozási gyakorlatára**, [5] és a jelentős Elsevier folyóiratok megőrizték tekintélyüket a kutatók körében.

1. ábra: Sci-hub induló weboldala

Milyen szerepe van tehát a Sci-Hub-nak ebben az összefüggésben? Lehet, hogy a kapcsolat nem tűnik fel azonnal, de a Sci-Hub jelentős szerepet játszik a jelenlegi kiadói rendszer fenntartásában. A Sci-Hub mindenki számára hozzáférhetővé teszi a tudományos irodalmat, és ezzel a hozzáférési korlátozások és az előfizetések törlése hatástalanná válik. Ez gyengíti az intézményi tárgyaló felek alkupozícióját. Egy Sci-Hub és hasonló kalózkönyvtárak nélküli világban az olyan intézményi szakpolitikák, amelyek megszakítják a kapcsolatot a nem megfelelő kiadókkal, potenciálisan gyorsabb eredményeket hozhatnának.

Az intézményi döntéshozóknak tisztában kell lenniük azzal, hogy még ha a kutatásértékelési reformot a nyílt hozzáférés javára jól is hajtják végre, ez nem biztos, hogy elegendő. Az intézményi értékelésen túl olyan tényezőket is figyelembe kell venni, mint a presztízs, az elismertség és a tudományos közösségen belüli hírnév. Amíg a kutatók a Sci-Hub-on és más kalózdalokon keresztül könnyen hozzáférnek az

előfizetési folyóirat-publikációkhoz, addig valószínűleg továbbra is jelentős szimbolikus tőkével rendelkező folyóiratokhoz fogják tanulmányaikat benyújtani, és azokból hivatkoznak, így állandósítva a hagyományos rendszert.

A Sci-Hub kedvezőtlen hatásai az nyílt hozzáférésű folyóiratok fejlődésére

A Sci-Hub elterjedése nemcsak a meglévő szakpolitikákkal szemben jelent kihívást, hanem a nyílt hozzáférésű folyóiratok fejlődését is jelentősen hátráltatja. A nyílt hozzáférésű folyóiratok régóta támogatják azt az elképzelést, hogy a kutatási cikkek hozzáférhetősége jelentős hatással van az idézettségi arányokra és az olvasottságra. Ez az állítás megalapozott, mivel tanulmányok kimutatták, hogy a nyílt hozzáférésű publikációk általában több idézést kapnak, mint előfizetési társaik. A helyzet azonban egyre bonyolultabbá válik, amikor a zárt hozzáférésű cikkek hozzáférhetővé válnak olyan platformokon keresztül, mint a Sci-Hub.

A Sci-Hub tudományos életben betöltött szerepének e bonyolultsága olyan paradoxon, amely alapos megfontolást igényel. A Sci-Hub kezdeti megjelenése ellenére, mely szerint a Sci-Hub a szélesebb körű tudományos tartalomhoz való hozzáférés elősegítője, akaratlanul gyengíti az egyik legnyomósabb érvet a kutatók ösztönzésére, hogy munkájukat teljesen nyílt hozzáférésű folyóiratokhoz nyújtsák be. Mivel a Sci-Hub képes megkerülni a fizetőfalakat, akaratlanul is csökkentheti a szerzők ösztönzését arra, hogy nyílt hozzáférésű platformokat válasszanak, mivel a nyílt hozzáféréshez gyakran társuló nagyobb láthatóság és idézési potenciál csökkenhet, ha a tartalom alternatív eszközökkel szabadon hozzáférhetővé válik.

Mivel a Sci-Hub képes megkerülni a fizető falakat, akaratlanul is csökkentheti a szerzők ösztönzését arra, hogy nyílt hozzáférésű platformokat válasszanak

Összefoglalás

Maddi et al [2] támogatják azt az elképzelést, hogy a kiadói piac három fő szereplője – a tudományos közösség, a kiadók és a szakpolitikai döntéshozók – érdekelt abban, hogy közös nevezőre jussanak. A helyzet hasonlít a játékelméletben jól ismert „nemek harcára”, [6] amely az eltérő érdekű szereplők közötti koordináció kérdését veti fel. A megegyezés előnyei messze meghaladják a széthúzás előnyeit.

A presztízzsel és a hírnévvel kapcsolatos problémák megoldása magától a tudományos közösségtől eredhet és kell, hogy eredjen. Saját szakterületemen dicséretes kezdeményezések közé tartozik, hogy az ismert kutatók saját maguk szervezik meg, hogy hozzájáruljanak **az alacsony költségű, nyílt hozzáférésű folyóiratok** (például a **QSS** [7] folyóirat) **vagy a diamond nyílt hozzáférésű**³ folyóiratok (például a **JDIS** [8] folyóirat) **létrehozásához és szerkesztéséhez**. Ezek a közösség által irányított erőfeszítések a tudományos publikálás igazságosabb és fenntarthatóbb jövője felé mutatnak.

---

³ A diamond nyílt hozzáférés olyan tudományos szövegekre (például monográfiákra, szerkesztett gyűjteményekre és folyóiratcikkekre) vonatkozik, amelyeket az olvasó vagy a szerző számára díj nélkül tettek közzé/terjesztettek/őriztek meg.

Felhasznált irodalom

- [1.] Abdelghani Maddi (2023): Sci-Hub presents a paradox for open access publishing (2023), <https://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2023/10/25/sci-hub-presents-a-paradox-for-open-access-publishing/>
- [2.] Abdelghani Maddi, David Sapinho (2023): On the culture of open access: the Sci-hub paradox. *Scientometrics* 128, 5647–5658 (2023). <https://doi.org/10.1007/s11192-023-04792-5>
- [3.] Coalition for Advancing Research Assessment, <https://coara.eu/>
- [4.] W. Benedikt Schmal, Justus Haucap, Leon Knoke (2023): The role of gender and coauthors in academic publication behavior, *Research Policy*, Volume 52, Issue 10, 104874, <https://doi.org/10.1016/j.respol.2023.104874>
- [5.] Nicholas Fraser, Anne Hobert, Najko Jahn, Philipp Mayr, Isabella Peters (2023): No deal: German researchers' publishing and citing behaviors after Big Deal negotiations with Elsevier, *Quantitative Science Studies* (2023) 4 (2): 325–352. https://doi.org/10.1162/qss_a_00255
- [6.] Battle of the sexes (game theory), [https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_sexes_\(game_theory\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_sexes_(game_theory))
- [7.] Quantitative Science Studies, <https://direct.mit.edu/qss>
- [8.] Journal of Data and Information Science, https://manu47.magtech.com.cn/Jwk3_jdis/EN/home